

برگ موز در تندباد

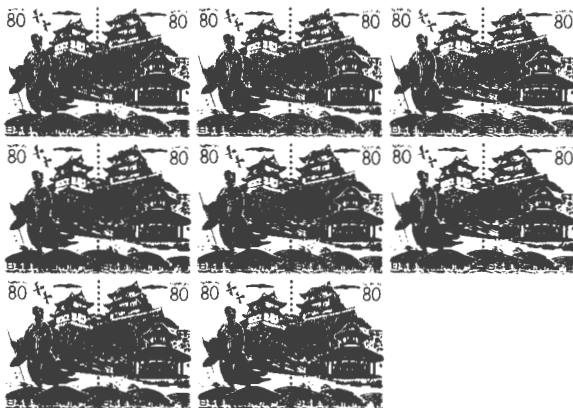
زندگی و شعر شاعر ژاپنی: ماتسوئو باشو
انتخاب و ترجمه ی ع. پاشایی

برگ موز در تندباد

زندگی و شعر شاعر ژاپنی: ماتسؤئو باشو
انتخاب و ترجمه‌ی ع. پاشایی

سرشاهه	: پاشانی، عسکری، ۱۳۱۸ -، گردآوریده، مرجع
عنوان و نام پدیدآور	: برگ موز در بندباد : زندگی و شعر شاعر ژاپنی: ماسونو باشو، انتخاب و ترجمه ی ح. پاشانی.
مشخصات نشر	: تهران: کارگاه اتفاق، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ ص:؛ مصور (بخشی رنگی).
شابک	: ۹۷۸ ۶۰۰-۹۶۹۳۷-۸-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فبا
یادداشت	: کتاب حاضر از منابع مختلف گردآوری و ترجمه شده است
عنوان دیگر	: زندگی و هایکو باشو.
موضوع	: مانسونو، باشو. باشو، ۱۶۴۴-۱۶۹۴ م
موضوع	: Matsuo, Basho
موضوع	: مانسونو، باشو، ۱۶۴۴-۱۶۹۴ م نقد و تبصیر
موضوع	: Matsuo, Basho - Criticism and interpretation
موضوع	: هایکو
موضوع	: Haiku
موضوع	: هایکو -- ترجمه شده به فارسی -- مجموعه ها
موضوع	: Haiku -- Translations into Persian -- Collections
رده بندی کنگره	: PL ۱۳۹۸
رده بندی دیویی	: ۸۹۵/۶۱ ۲ب ۲ ۱۳۹۸
شماره ی کتاب شناسی ملی	: ۵۶۶۲۶۰۴۰

ماتسۇنۇ باشۇ

(۱۶۹۴-۱۶۴۴)

تلفن همراه: ۰۹۳۵۱۷۵۹۶۶۲
 صندوق پستی: ۱۹۷۳۸۷۵۶۱۳
 ایمیل: info@ettefagh.pub
 کانال تلگرام: t.me/ettefaghpub
 وبسایت: www.ettefagh.pub
 صفحه‌ی اینستاگرام: instagram.com/ettefagh.pub

اتفاق

اهالی «کارگاه اتفاق»:

سردبیر: مسعود شهریاری

مدیر هنری: موزان محقق

ویرایش: کامانقظه (خشایار فهیمی)

مدیر تولید و فروش: قارن سوادکوهی

حروفچینی: معصومه ارمغان

استودیوی صدا: کارگاه اتفاق (حامد کیان)

مدیر فنی: سامان هراچی

آئلیه: شبنم خاکی

برگ موز در تندباد

زندگی و شعر شاعرزایی: مانسؤتوباشق

انتخاب و ترجمه: ع. پاشایی

ناشر: کارگاه اتفاق

نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی و صحافی: چاپ قشقایی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۹۳۷-۸-۸

همه‌ی حقوق برای کارگاه اتفاق محفوظ است.

برای برمک قنبر پور
که از کودکی با هایکو آشنا بود.

آوانویسی نام‌های ژاپنی

آ، : Danrin دانرین	a
ا، کسره، هـ: renga رن‌گا، Edo ادو، kireji کی‌ره‌جی	e
و، ئو: oni اونی، Matsuo، مائسُونو	o
و: Haiku های‌کُ، hokku هوکُ، Haibun های‌بُون	u
ای، آیی: Haikai ها‌کای، saigyo سای‌گیو	ai
ای، ی، یه: Teimon تی‌مون، Tōsei توییسی/توییسه	ei
و (o کشیده): Bashō باشو، Shintō شین‌تو	ō
و (u ی کشیده): shū شو	ū

- زندگی باشو ۱۵
گاشمار زندگی باشو ۱۷
تحول وفرم هایکو ۲۱
هایکوی «فوروایکه یا» در بیست و چهار برگردان ۲۵
گزیده هایکوی باشو ۳۳
گزیده هایکو از کتاب در باب عشق و جو ۴۳
از کتاب هایکو، شعر ژاپن، احمد شاملو و ع. پاشایی ۸۱

芭蕉翁

古
く
く
く

蛙
こ
り
也

う
ろ
も

• زندگی باشو

ماتسُونو کین ساکُ (Matsuo Kinsaku)، که بعدها تخلص «باشو» را انتخاب کرد، در ۱۶۴۴ در خانواده‌ی سامورایی متولد شد که در خدمت امیر اُونه‌نو بود در شهر ایگا، نزدیک کیوتو، در بخش اول دوره‌ی توکوگاوا (۱۶۰۳-۱۸۶۸). تولد او کمابیش مصادف بود با بسته‌شدن درهای ژاپن به روی بیگانگان. این انزوای خودخواسته باعث شد که ژاپن به خودش رو بیاورد، منابع خودش را جست‌وجو کند؛ و یک نتیجه‌ی این کار شکوفایی فرهنگی قابل توجهی بود که در نیمه‌ی دوم قرن هفدهم شروع شد. باشو و شاعر انسان‌گرا، سای کاکو (Saikaku ۱۶۴۲-۱۶۹۳)، تقریباً معاصر بودند و چیکاماتسو (Chikamatsu ۱۶۵۳-۱۷۲۴)، نمایش‌نویس بزرگ نمایش عروسکی اوساکا، کمی بعد شکوفا شد. اوکی‌یونه (تصاویر جهان‌گذران — نقاشی‌ها و چاپ‌های مُهر چوبی) در همین زمان تکامل پیدا کرد؛ و همین‌طور اخلاق، تاریخ و قالب‌های دیگر فرهنگی.

باشو بچه که بود پیک قلعه‌ی اوئه‌نو بود و رفیق امیر جوان آن قلعه، یوشی تادا، که همسن و سال او بود. هر دو شیفته‌ی شعر بودند و سخت در یکدیگر تأثیرگذار. در این دوره تخلص باشو «سُبو» بود و تخلص یوشی تادا هم «سن‌گین».

در اوایل دهه‌ی بیست عمر باشو بود که این دوست جانجانش ناگهان درگذشت (۲۸ ماه مه ۱۶۶۶). همه‌ی زندگی باشو به هم ریخت: از خدمت در قلعه کناره گرفت، شاید در غمش تعهد عمیق‌تری به طریقت شعر می‌دید. گویا مدتی بعد از آن بود که به کیوتو، که آن موقع پایتخت ژاپن بود، رفت که پیش استادان مشهور آن‌جا به تحصیل فلسفه، شعر و آموختن خوشنویسی بپردازد.

باشو در بیست‌و‌هشت‌سالگی بود که به اِدو (توکیو کنونی) رفت. در این شهر بود که در شعر به استادی رسید؛ و هم این‌جا بود که بازرگان ثروتمندی کلبه‌یی به او داد که دورتادورش را نخل‌های موز گرفته بود و به «باشو آن» (عزلتکده‌ی نخل موز) معروف بود. به خاطر این خانه بود که او به «باشو» مشهور شد.

شعر باشو در دهه‌ی سی عمرش تکامل پیدا کرد و در چهل‌و‌دو سالگی بود که هایکوی معروف «برکه‌ی قدیمی» (یا «برکه‌ی کهن») را نوشت و به بلوغ و کمال رسید و از این زمان است که هایکوی اورنگ و بوی ذن دارد.

باشو ده سال آخر عمرش را راهی سیر و سیاحت و زیارت در ژاپن شد، گاهی تنها، اما غالباً با یکی دو دوست و همسفر. به زیارت مکان‌های مشهور و دیدار شاعران معروف می‌رفتند. در پنجاه‌سالگی در یکی از همین سفرها درگذشت.

• گاهشمار زندگی باشو

۱۶۹۴-۱۶۴۴

۱۶۴۴

ماتسوتو باشو نزدیک اونه‌نو، در استان ایگا متولد شد. پدرش احتمالاً سامورایی رده‌ی پائین بود. باشو چند خواهر و برادر داشت که بیش‌ترشان کشاورز بودند.

۱۶۶۲

در ۱۶۶۲ اولین شعر موجود باشو چاپ شد و دو سال بعد اولین مجموعه‌ی هوکوی او منتشر شد.

۱۶۶۵

در ۱۶۶۵، او و یوشی تادا یک هیاکوئین، یا رن کوی صد شعری نوشتند، با همکاری بعضی آشناها.

۱۶۶۶

یوشی تادا ناگهان در ۱۶۶۶ مرد و به زندگی آرام خادمانه‌ی باشو خاتمه داد. حالا او می‌بایست به دنبال راه دیگری برای گذران زندگی باشد. چون پدرش سامورایی دون پایه بود او می‌توانست سامورایی شود، اما او از خیرش گذشت.

۱۶۷۲

در ۱۶۷۲ جُنگ بازی صدف دریایی را درآورد که حاوی کارهای او و شاعران دیگر «مکتب تی توکو»^۱ بود. چیزی نگذشت که در مقام شاعر چیره‌دست شناخته شد و شعرش به‌خاطر سادگی و سبک طبیعی آن مشهور شد.

۱۶۷۵

در ۱۶۷۵، نیشی یاما سوئین، بنیادگذار و رهبر مکتب‌های کای «دان رین»، از اوساکا به اِدو آمد. او از چند شاعر، از جمله از باشو دعوت کرد که با او شعر بنویسند.

۱۶۸۰

باشو حرفه‌ی معلمی پیش گرفت و تا ۱۶۸۰ بیست شاگرد داشت. شاگردهایش برایش احترام زیادی قائل بودند و کلبه‌یی روستایی برایش ساختند؛ و به این ترتیب برای اولین بار صاحب خانه‌ی ثابتی شد.

اما در ۱۶۸۲ کلبه‌اش آتش گرفت و خاکستر شد. کمی بعد از آن، در سال بعد، مادرش مرد. باشو از این واقعه سخت غمگین شد و تصمیم گرفت راهی سفر شود تا دل و جان‌ش آرام و قرار بگیرد.

در ۱۶۸۵ به خانه برگشت و از نوپیشه‌ی قبلی معلمی شعر را پیش گرفت. سال بعد هایکویی نوشت که وصف پریدن قورباغه‌یی توی آب بود. این شعر یکی از بهترین کارهای ادبی مشهور شد.

در ۱۶۸۹ راهی سفر دیگری شد. این بار شاگردش، کاوایی سورا، او را همراهی می‌کرد. اول راه شمال در پیش گرفتند و به هیرایی زومی رفتند و پس از آن پیاده به سمت غرب این جزیره رفتند و پیاده برگشتند. باشو گزارشی از این سفر نوشت که در ۱۶۹۴ با نام اوکو نو هوسومیچی [تنگ‌راه‌های اقصای شمال] ویرایش و چاپ شد.

باشو بیماری معده گرفت و زمین‌گیر شد و در ۲۸ نوامبر ۱۶۹۴، در حالی که شاگردانش در کنارش بودند، درگذشت.

• تحول و فرم هایکو

از نظر تاریخی، قالب هایکو از قالب رن کو (renku) تحول پیدا کرد و این فرم یا قالب شعر زنجیره‌یی بود که در میان طبقه‌ی مرفه ژاپن رواج داشت. به این شکل که یک شاعر یک بیت یا یک سطر هفده هجایی می‌نوشت و شاعر دیگری آن را با یک سطر چهارده هجایی دنبال می‌کرد. شاعر سوم یک سطر هفده هجایی دیگر اضافه می‌کرد که با آن دو سطر قبلی پیوند داشت. همین‌طور شاعر چهارم و شاعران دیگر. حاصل کار زنجیره‌یی از یک شعر بلند بود که با تداعی‌های مشترک شرکت‌کنندگان زنجیروار به هم مرتبط بودند و حرکت در خیالینه‌ها، قصد و معنا فوق‌العاده موفق بود که جمع آن محفل آن را کامل بداند. خود باشو بارها با شاگرد‌ها و دوستانش در چنین نشست‌هایی شرکت می‌کرد؛ و این‌ها بخش مهمی از زندگی او را در مقام شاعر تشکیل می‌دادند.

در میانه‌ی قرن پانزدهم، دویست سال پیش از تولد باشو، مردم «هوگو» (hokku) می‌نوشتند که مطلع یک شعر زنجیره‌ی بود، به‌عنوان یک قالب جداگانه. به این نحو کوتاه‌ترین قالب شعری جهان پدید آمد: یک شعر هفده‌هجایی، که حالا «هایکو» خوانده می‌شود. اسم قدیمی‌تر «هوگو» است، یعنی «شعری که عرضه می‌شود» یا «طلوع می‌کند»، یعنی همان «مطلع» که شعر آغازین یک شعر زنجیره‌ی مشترک است. این‌جا بود که شعر به طرف ذن تحول پیدا کرد؛ چراکه ذن بر عرضه‌ی کامل و تمام کلّ تأکید می‌کند، بی‌هیچ بار تداعی معانی — مثلاً بی‌ارجاع به نمادها و کنایات و مانند این‌ها.

(رابرت آیتکِن. *A Zen Wave. Bashō's Haiku and Zen* صص ۱۹-۲۱).